

ДЕСИСЛАВА СТОЙЧЕВА В ЕДИНБУРГ МЕЖДУ ТЕАТЪРА И РЕАЛНОСТТА

Самолетът приближава Единбург. Пилотът съобщава, че в града температурата е 17 градуса по Целзий. „О-о!“ – не успявам да съържа възклицанието си. „Да, имаме много топло лято“ – усмихва се чаровно шотландката до мен. „Сигурно“, отговарям, „Но когато днес излетях беше 34“. „О-о!“ на свой ред възкликва тя! Разсмиваме се. Е, всеки си има своето топло лято. „А Вие откъде сте?“ – обръща се тя към мен. „От България“ казвам аз. „Къде беше България?“ – опитва се да си спомни. Рисувам върху салфетката Дунав, Черно море. Изписвам имената на съседите. „О, да, разбира се! Едни приятели се върнаха скоро оттам. Било много хубаво!“ Не го казва от куртоазия. Познавам хората по гласовете. В този има искрен интерес. И любознателност. Започвам да разказвам. За морето, за планините. Отбелязвам всички интернет адреси, които знам за туризъм в България. Растат ми криле. Усецам. Още малко ще извикам „Булгар! Булгар!“ и ще скоча в басейна.

Единбург. Късна вечер. Двуетажен автобус от аерогарата до центъра. На монитора пред мен – рекламен филм. История, туристически забележителности, култура. А през прозореца – нощният Единбург. Първото, което виждам са цветята. Върху електрическите стълбове – цели кошници точно под лампите. Свежи, пъстри, многобройни. Как ли се грижат за тях на такава височина? Спирам да си задавам глупави въпроси.

Август по време на фестивала! Артисти, туристи, сцени навсякъде. В парка под крепостта има летен кинотеатър. Там по всяко време участници играят, свирят, пеят, танцуват. Можеш да ги гледаш от наредените столове пред сцената, или да седиш на тревата, или да бързаш по улица „Принсес“ и благодарение на големия екран на сцената да виждаш какво става там. По „Хай стрийт“ са построени открити сцени. Целият Единбург е открита сцена. Никога не съм се замисляла колко значения може да има това словосъчетание. Актьорите са навсякъде. Но още по-интересна е публиката – неописуем брой хора, дошли да се забавляват с изкуство. Както каза на официалното откриване заместник кмета на Единбург Стив Кордони, населението на града става два пъти по-

Вече по време на фестивала. Актьорите на площада включват публиката в играта. Казват на заобикалящите ги хора: „Сега ще броим до три“. Още не са свършили изречението и множеството започва да брои. Без предварителен знак, без подканяне – хор от броящи. Публиката повежда актьорите, после те нея. Актьорите избират някой от събралите се и той се втурва да играе. Без никакво колебание. Всеки от публиката става център, всеки е на „сцена“. „Целят свят е сцена и всички хора са актьори“ звучи в главата ми. Опитвам да освободя обремененото си съзнание и да се забавлявам като тях. Не се получава. Следя актьорите – способността да импровизираш винаги ме е респектирала. А при уличния театър тя е водещата. Радвам се на енергията им, на бързината на реакциите. Двама от актьорите захвърлят ризите си. Духа вятър. Гузно вдигам ципа на якето си. Знам, че на актьорите им е горещо. Знам, че ще продължат да играят полуголи на улицата. Дори да завали дъжд.

Влизам в залата. Започва театралният преглед в рамките на Фриндж фестивала. Британски съвет го организира за четвърти път. За шест дни участват трийсет и две трупни от Обединеното кралство със свои представления. Още осемнайсет се представят с видео и рекламни материали. Повече от двеста гости, селекционери на фестивали и мениджъри от Британски съвет са в Единбург за прегледа. Избират постановки, които да гостуват в техните сръжави. На ден можеш да изгледаш по 4–5 представления, инсталации, нови форми – зависи от издръжливостта ти. Представят се в

толкова много пространства, че организаторите са напечатали специална карта на „пространствата“ в Единбургския Фриндж Фестивал. Нарочно не ги наричам „зали“ или „места“. Освен в театрите представленията се случват в поглези, гаражи, дори в камион. Изкачваш три етажа по някакви извити стълби и се озоваваш на представление. Всяко събитие е намерило своето точно пространство. В известния двор на Плезанс, от който се влиза в няколко зали, откривам нещо ново. В единия му край, между касата, кафенето и масите – градина с ограда. Хората сега вътре на малки пейки или направо на тревата. Спирам да разбера какво се играе. Не мога да видя актьорите. Публиката мълчи, слуша внимателно и изведнъж избухва в смях. В този момент проумявам, че слушат радио шоу. Заг тях от храсти и цветя е изработен надпис – Радио 4. Е, как да не се сетиш, че това пространство е Градината на Радио 4.

Програмата на Единбургския фестивал се провежда в 207 пространства. Всяко от тях е със свой номер на картата. Можеш да знаеш само името или само номера на мястото – пак ще го намериш в нея. Срещам непрекъснато забързани хора с тази карта.

Намирам следващото пространство. Колегите от Британски съвет в Лондон са направили програма, в която участват трупи с нови творчески търсения – в представленията, в драматургията, в изразните средства. Всеки от гостите на прегледа може да избира между моноспектакли, камерни постановки, експериментален, физически или психологически театър, нова драматургия от Обединеното кралство.

ПО СЦЕНИТЕ НА ДРУГИТЕ

Во. На нас, делегатите на прегледа, това ни е работата – да видим възможно най-голям брой представления за най-кратко време. Но мен ме впечатлява интересът на останалата част от публиката към техните автори. Огромни опашки за театър. Даже на билета ти е написано от коя улица ще започне опашката за представлението. Тийнейджъри, хора на средна възраст, претъпкани зали, особено когато се представят нови пиеси на шотландските драматурзи Хенри Агам, Грегори Бърк, Дейвид Хароуър. В прегледа участват и постановки на най-новите пиеси на Дейвид Грег „Сан Диего“ („San Diego“) и на Лиз Локхед „Тиванци“ („Thebans“).¹

В предишните издания на прегледа в театър „Травърс“ бяха играни и най-новите пиеси на Керил Чърчил, Марк Рейвънхил, Дейвид Грег, Аби Морган и др. След показването им тук представленията гостуваха по света, новите пиеси се превеждаха на други езици. В България трупата „Съспект Кълчър“ игра „Традиционно“ по текст на Дейвид Грег. По-късно бе показана и публикувана на български език и новата пиеса на Аби Морган – „Малък динамит“. По време на Европейския месец на културата в Пловдив трупата „Аут оф Джоинт“ представи „За благото на нашата родина“ на Тимбърлейк Уъртънбейкър, поставена от Макс Стафорг Кларк. Под неговата режисура в сегашното издание на прегледа участва авторката Стела Фихили с първата си

пиеса „Патица“ („Duck“). Постановката е копродукция на „Роял Корт“ и „Аут оф Джоинт“.

Представленията на „Патица“ и на „Хората до нас“ („People Next Door“) на Хенри Агам заслужено събират възторжените аплодисменти на публиката. И в двете постановки играят млади актьори с удивително зряло присъствие. Стаено напрежение, емоции, самоирония, чувство за хумор, една любопитна отстраненост след моментното избухване на страсти. Такива сцени има и в „Тъмна земя“ („Dark Earth“) на Дейвид Хароуър. Житейските истини се изговарят директно, но не звучат декларативно. Тийнейджърите първи стават на крака и аплодират след последните произнесени реплики. Достатъчно красноречиво доказателство за степента, до която автор, режисьор и актьори успяват да стигнат до публиката. След края на представлението публикуваните текстове на пиесите се изкупуват удивително бързо във фойето на театъра.

Дебютните постановки са наистина впечатляващи. Една от най-обсъжданите е „Двойниците на Тейлър“ („Taylor’s Dummies“) на трупата „Гекс“. Не може да се преразкаже такава представление. Пет млади актьори, един барабанист и безкрайно много картини. Визия, въображение, акробатика, танци, музика, кукли. В ръцете на актьорите куклите пеят, акробатичните въжета се превръщат в стълби към небето. Има врати към никъде, спомени, усещане за жена, която преминава – насън или наяве. Едно момче. Или може би са трима. Май започвам да го преразкавам. Не е възможно. Всеки зрител сам измисля това представление, своя

¹ Пиеса, която не е преведена на български език, се споменава в материала с моя превод на заглавието и с нейното заглавие на английски език. (Бел. авт.)

спомен или своето детство. Тренети, желаня, много малко текст и много, много талант.

Текст не съществува и в друг камерен спектакъл – „Алчност“ („Greed“) на Клод Ансамбъл. Двама актьори и пианист на сцената. Целият спектакъл е изграден като нямо кино. Пианистът свири без прекъсване повече от час, а актьорите играят пред екрана, върху който се появява текст само при смяна на времена и обстоятелства. Имаш чувството, че си в кино. Но актьорите с кинематографична точност играят *пред* екрана. Мимиката им е премерена, ярка, запомняща се. Не произнасят нито една дума. Съвсем различна е ролята на текста в спектакъла „Тази измислена жена“ („This Imaginary Woman“) на театралната трупа „Вулкано“. Тук текстът е изигран, изпян, изтанцуван, изстраган. Актрисата Фърн Смит го посвещава на болната си майка, която е гледала в продължение на много години. Потръпвам от написаното в програмата: „Човек умира веднъж телом, а втори път завинаги, когато спомените за него изчезнат“. Излизам от представлението и усещам колко спомени живеят в Единбург. Досега не съм обърнала внимание на пейките. Дървени, големи, красиви, удобни, забити в земята в цялата градина под крепостта. И на всяка от тях надпис „В памет на...“ Започвам да се взирам в паметта на този град. Имената не са само на герои или на известни личности. „В памет на съпругата ми...“ и следва име, дата, година, „В памет на съпруга ми...“ и пак име, дата, година, „В памет на родителите ми...“, „В памет на майка ми“... Надписи от векове. Няма да ми стигнат дните, за да ги из-

чета. Присягам на една пейка. За кратко. Само за спомен. За припомняне. Или за разговор със собствената ми памет. Усещам полъх загърба си. По-добре да побързам за следващата среща. С актьорите.

Тези, които аз видях в прегледа на Британски съвет, определено имат какво да кажат и да покажат на публиката. Актьорите, които играят „Хор“ в най-новата пиеса на Лиз Локхед, изговарят заедно текста със силата и страстта, с която биха играли Агамемнон, Креон или Електра. Запомням всеки един актьор от „хора“ и целия хор в ролята на Тиванците. Моноспектакълът „Гърло“ („Throat“) дава възможност на актьора Джон Пол Закарини да покаже различни способности – етюди с кукли, пеене с микрофон, акробатични елементи, вплетени в интригуваща хореография. Танц със стол, танц, висейки на въже. На финала цялата сцена е във Вода, в която тялото на актьора изплува, танцува, пада и дори летежа на канките, които разпръсква, е част от хореографията. Той се набира по въже нагоре към светлината, а отгоре пак се лее Вода върху него. Също физически невероятно изморителен, но и психологически изразходващ е моноспектакъла, написан и изигран от актьора Ричард Дормър от Северна Ирландия. Проследявайки живота на световния шампион по снукър Алекс „Урагана“ Хигинс, актьорът сменя с такава скорост танци, физически действия, настроения и страсти, че публиката едва успява да го догони. Изключително изтощително себеотдаване. Само един актьор, куфар, сако, шанка, щека за бiliarд. И нищо друго. Всъщност всичко: актьор, който се бори с

ПО СЦЕНИТЕ НА ДРУГИТЕ

текст, с въображаеми мъже и жени, с конкуренти, със себе си. И само публиката е на негова страна.

Борбата със самия себе си и за самия себе си госта често ме кара да затаявам дъх. Случва ми се да се разминавам с хора в инвалидни колички докато бързам за представленията. Чувствам се неудобно, когато ме гледат как притичвам на червен светофар. Вече съм имала шанса да гледам и да работя с членовете на трупата за интегриран танц „Кангуко“. Знаем малко за трудностите на хората с увреждания. И изведнъж усещам погледите им по време на представлението „Разсъбличане“ („Peeling“) на известната трупа „Грейфай“. От сцената ме гледат три актриси със свои физически особености. Главите им се показват над огромни, червени рокли. Тези рокли са и целият декор на представлението. Могат да се въртят, да се превръщат в стаи – лични пространства на героините. Вътре има костюми, реквизит. На екрана се изписват думите произнесени от трите актриси, прекъсвани от филмово действие. Текстът се държи като самостоятелно действащо лице. Щом актрисите повишат тон, текстът подскача и думите им се изкривяват на екрана. Актрисите невероятно талантиво, самоиронично, емоционално и едновременно съдържано потапят зрителя в дълбочини, за които не е подозирал, че може да достигне. В тяхното изпълнение темите за войната, насилието, раждането на деца и

смъртта придобиват нов смисъл. След всеки драматичен монолог те започват да си говорят за разни ежедневни неща, като че ли казват на зрителя „Пауза. Нещо се разчувствахме.“ Борбата с публиката е спечелена. Другата продължава. В главата ми започва да пулсира често задаваният от журналистите въпрос „Какво е за вас актьорската професия?“ А какво е тя за тези три актриси? Опитвам се да намеря отговор в играта им. Али Бригс, Лизи Смонзкиевич и Софи Партридж разгохват душите си в „Разсъбличане“. Редом с тях през паметта ми започват да се набъбват останалите актьори: Рут Нега, в ролята на Кет в „Патица“ с нейното изразително лице, органичност и точност, Фрейзър Ейрес като Найджъл в „Хората до нас“ с невероятната пластика, хумор и драматизъм, неугържимият Ричард Дормър...

Излизам от залата. Имам нужда от повече въздух. Иска ми се да тичам, но трудно ходя дори. Вървя по улиците. Подминавам един хотел. Пред него има надпис „Приемаме резервации за колелното меню“. Поглеждам часовника си – 19 август. Чувствам се като в абсурдна пиеса. Започвам да се задъхвам от бързване. Не знам как се озовавам в погнотието на хълма с Единбургската крепост. Студено. Поне за мен. Духа вятър. Вдигам поглед към крепостта. Забулена е в облаци. Усещам полъх зад гърба си. Духът на стария Хамлет ме потупва по рамото. Май прекалех с театъра. Време е да си тръгна. До някога.